

Katowice, 17 sierpnia 2015 r.

BPK.571.1.2015

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Krakowie
dotyczącej stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 9 – 10 kwietnia 2015 r., do Aresztu Śledczego w Krakowie (zwanego dalej aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji), Przemysław Kazimirski i Piotr Rafalski (prawnicy). W wizytacji uczestniczyli również: przedstawiciel Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Katowicach Michał Kleszcz (prawnik) oraz eksperci zewnętrzni – Izabela Sopalska i Maciej Augustyniak, przedstawiciele Fundacji „Polska bez barier”. Uwagi zawarte w sporządzonej ekspertyzie zostały włączone w treść Raportu.

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością, osadzonych w areszcie, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Inne kwestie dotyczące osób pozbawionych wolności, ujawnione przy okazji wizytacji, zostały opisane w punkcie 12 niniejszego Raportu.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppłk. Bogusławem Kawończykiem – dyrektorem jednostki;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z dokumentacją aresztu.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz sprawdzono przystosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Pracownicy KMP poinformowali dyrektora aresztu oraz przedstawicieli kadry jednostki, zaproszonych na rozmowę podsumowującą wizytację, o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem jednostki, a także zapis video zastosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej.

2. Legalność pobytu i prawidłowość rozmieszczenia osadzonych

Wizytowany areszt przeznaczony jest dla wszystkich kategorii tymczasowo aresztowanych mężczyzn i kobiet, pozostających do dyspozycji prokuratur rejonowych w Krakowie.

Pojemność aresztu została ustalona na 738 miejsc. Podczas wizytacji w jednostce przebywało 633 osadzonych, w tym 20 kobiet. Wśród przebywających w jednostce więźniów 12 osób to osoby z niepełnosprawnością ruchową (nie stwierdzono obecności osób z niepełnosprawnością wzrokowo – słuchową).

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji nie ujawnił nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

Według informacji uzyskanych od dyrektora aresztu, osoby z niepełnosprawnością ruchową co do zasady umieszczane są w celach dla nich przystosowanych.

3. Traktowanie

Z informacji podanych przez dział organizacyjno-prawny aresztu wynika, że w 2014 r. osadzeni złożyli 25, a w roku 2015 (do dnia wizytacji) - 9 zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa przez funkcjonariuszy i pracowników tej jednostki. Administracja aresztu nie otrzymała informacji o sposobie zakończenia postępowań wszczętych na ich podstawie. Spośród postępowań cywilnych, toczących się przeciwko jednostce, jedno zakończyło się zasądzeniem zadośćuczynienia na rzecz osadzonego.

Z obserwacji pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: BRPO) poczynionych podczas wizytacji wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Powszechnie stosowaną przez funkcjonariuszy formą zwracania się do osadzonych jest forma „pan”.

Osoby niepełnosprawne, z którymi przedstawiciele mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, w większości przypadków dobrze wypowiadały się na temat traktowania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. Istotnym jest, że również osadzeni przebywający wcześniej w innych jednostkach penitencjarnych, wskazywali, że traktowanie przez funkcjonariuszy jest lepsze niż w pozostałych jednostkach.

Negatywne uwagi rozmówców dotyczące kwestii traktowania ich przez pracowników aresztu, nie miały związku z faktem niepełnosprawności, stąd zostały opisane w pkt 12 niniejszego Raportu.

Skargi i wnioski osadzonych rozpatrywane są zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. *w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2013 r., poz. 647). Wizytujący nie stwierdzili w tym zakresie nieprawidłowości.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez personel jednostki, nie przyjęto konkretnej procedury postępowania w przypadku kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością ruchową, przykładowo poruszających się na wózku inwalidzkim. Nie jest zatem jasne, czy osoby te są z niego podnoszone czy też zobowiązuje się je, bez względu na fizyczne możliwości, do tych samych czynności ułatwiających przeprowadzenie kontroli przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, co w przypadku osób w pełni sprawnych. Na problem ten zwrócił również uwagę jeden z osadzonych, pan *dane usunięto* (cela nr 235), który wskazał, że przeszukanie stanowiło dla niego

dużą niedogodność. Jest to osoba poruszająca się na wózku, natomiast w dniu przetransportowania do aresztu przez funkcjonariuszy Policji, jego wózek nie został zabrany przez doprowadzających funkcjonariuszy Policji i musiał on w trakcie przeszukania opierać się o krzesło. Ponieważ w dniu wizytacji pan *dane usunięto* poruszał się przy użyciu kul, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji proszą dyrektora jednostki o informację, czy stan zdrowia osadzonego nie predysponuje go do przydzielenia mu wózka inwalidzkiego. Pełnomocnik Terenowy RPO w Katowicach zwraca się również do Komendanta Policji w Blachowni, któremu podlegli funkcjonariusze dokonali zatrzymania, z prośbą o wskazanie przyczyn, dla których wózek inwalidzki nie został zabrany w trakcie zatrzymania pana *dane usunięto*.

W ocenie reprezentantów KMP kontrola osobista osadzonych z niepełnosprawnością powinna uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności, co z fizycznych względów, różni się od działania, jakie ma miejsce w przypadku innych osadzonych. Wobec nieistnienia żadnych zasad w opisywanym zakresie, może dochodzić do naruszenia godności osoby kontrolowanej. Zaznaczyć należy, że ta sprawa dotyczy zarówno osób osadzonych, jak i odwiedzających je. Mając na względzie powyższe, pracownicy BRPO uznają to zagadnienie za problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, uwzględniających również konieczność prowadzenia jej przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy Służby Więziennej. Problem ten został zasygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej w wystąpieniu generalnym z dnia 21 maja 2015 r. W odpowiedzi z dnia 18 czerwca 2015 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej potwierdził, iż nie są opracowane specjalne procedury dotyczące kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością. Wskazał również, iż funkcjonariusze realizujący te czynności uwzględniają stopień i rodzaj dysfunkcji, zachowują zasady indywidualizmu i humanitarnego traktowania oraz ściśle stosują zalecenia lekarskie.

Przebywające w szpitalu osoby z niepełnosprawnością ruchową zwróciły uwagę wizytujących iż, z uwagi na swoją niepełnosprawność, prawie w ogóle nie korzystają ze spaceru. Jedna osoba stwierdziła wprost, że nie uczestniczy w spacerach ponieważ „trzeba zejść po schodach”. W związku z powyższym, przedstawiciele mechanizmu zalecają umożliwienie tym osobom, w zależności od stanu

ich zdrowia, dostępu do pól spacerowych z taką samą częstotliwością co pozostałym osadzonym.

W Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego aresztu nie uwzględniono konieczności udzielenia pomocy osobom mającym problemy z poruszaniem się. Właściwa organizacja ewakuacji osób z niepełnosprawnością powinna uwzględniać również dotyczące ich wytyczne postępowania personelu na wypadek zagrożenia, w tym sposoby alarmowania osób z niepełnosprawnością (nawet indywidualne), a także wskazywać na dodatkowe obowiązki innych pracowników aresztu, w którym prowadzone są działania. Przedstawiciele mechanizmu zalecają zatem uzupełnienie instrukcji o wskazane kwestie.

Nadmienić należy, że konieczność określenia zasad ewakuacji osób z niepełnosprawnością również została zasygnalizowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 maja 2015 r. W odpowiedzi z dnia 18 czerwca 2015 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, że instrukcje bezpieczeństwa pożarowego odnoszą się do wszystkich osób znajdujących się w ewakuowanych budynkach, w tym także do osób z niepełnosprawnością. Poinformował również, że niezbędne jest uzgodnienie przedmiotowej dokumentacji z właściwymi komendantami Państwowej Straży Pożarnej. W związku z tym, iż przedstawiciele KMP uznali przytoczone wyjaśnienia za budzące wątpliwości, Rzecznik zwrócił się do Komendanta Głównego Straży Pożarnej z prośbą o wyrażenie opinii w tym zakresie.

4. Dyscyplinowanie

Spośród osób osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, żadna nie zgłaszała zastrzeżeń w tym obszarze.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Zarządzenie Nr 79 Dyrektora Aresztu Śledczego w Krakowie z dnia 6 grudnia 2013 r. w sprawie porządku wewnętrznego. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w wymienionym materiale sformułowane są jasno, a jego układ jest przejrzysty.

Osadzeni mają w większości cel zapewniony dostęp do tego dokumentu. Ponieważ stwierdzone w tym zakresie nieprawidłowości nie dotyczą osób z niepełnosprawnościami, zostaną one przedstawione w pkt. 12 niniejszego Raportu.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (między innymi Rzecznika Praw Obywatelskich), a także inne istotne dla osadzonych dane.

Wprowadzone informacje dla osadzonych mają wyłącznie formę wizualną, z pominięciem formy dotykowej, uwzględniającej sytuację osób niewidzących i niedowidzących, jednak osoby z niepełnosprawnością sensoryczną mogą zapoznawać się z niezbędnymi dla nich wiadomościami za pośrednictwem wychowawców i radiowęzła, który funkcjonuje w placówce.

Osadzeni mają dostęp do aktualnych aktów prawnych, orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu za pośrednictwem biblioteki. Ponieważ eksperci KMP zwrócili uwagę, iż w bibliotece brak książek w wersji audio dla osób niewidomych lub słabowidzących, przedstawiciele mechanizmu zalecają administracji jednostki ich zakupienie.

W jednostce nie korzysta się z pętli indukcyjnych. W przypadku osadzenia w areszcie osób niesłyszących lub niedosłyszących, dysponujących odpowiednimi aparatami słuchowymi, wskazane jest zagwarantowanie im możliwości skorzystania z systemu wspomagania słuchu. Podobnie potrzebne w takim przypadku będzie zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego (co może się odbywać za pośrednictwem Internetu czy elektronicznych translatorów).

Zastrzeżenia ekspertów KMP zwrócił fakt, iż na stronie internetowej jednostki nie umieszczono informacji dotyczących dostępności obiektu dla osób z niepełnosprawnościami, numeru telefonu dla odwiedzających z niepełnosprawnościami oraz możliwości asysty dla nich. Przedstawiciele KMP zalecają zamieszczenie na stronie internetowej wymienionych informacji.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni w wizytowanej jednostce mają prawo kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodzinami, w formie rozmów telefonicznych (z wyjątkiem tymczasowo aresztowanych), widzeń i korespondencji. Skazanym udziela się także przepustek i zezwoleń na opuszczenie jednostki.

Osadzeni mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, przy użyciu samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach

mieszkalnych, w których są zakwaterowani. Doprowadzenie do aparatów odbywa się w soboty i dni świąteczne w godzinach od 10:00 do 17:00 za indywidualną zgodą dyrektora, a w pozostałe dni w godzinach od 8:00 do 17:00. W wyjątkowych sytuacjach, za zgodą dyrektora, możliwe jest prowadzenie rozmów w innych godzinach.

Za zgodą dyrektora, w uzasadnionych wypadkach kontakt skazanego z rodziną i innymi osobami bliskimi może również odbywać się za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype. Realizacja połączeń prowadzona jest we wtorki, w godzinach od 10:00 do 14:00. Czas połączenia ustalany jest przez dyrektora. Połączenia realizowane są w świetlicy oddziału V, wyposażonej w niezbędny sprzęt do ich realizacji.

Zdaniem ekspertów KMP, pożądane jest wyposażenie przynajmniej jednego stanowiska komputerowego w programy ułatwiające odczyt ekranu osobom niewidomym lub słabowidzącym.

Przedstawiciele KMP nie odebrali krytycznych uwag od osadzonych z niepełnosprawnością w związku z ich kontaktem z osobami spoza jednostki.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W skład szpitala Aresztu Śledczego w Krakowie wchodzi 3 oddziały: chirurgii, chorób wewnętrznych oraz obserwacji sądowej.

W skład personelu lekarskiego, zatrudnionego na podstawie umów o pracę, wchodzi: 9 specjalistów chorób wewnętrznych, 5 psychiatrów, 3 chirurgów, anestezjolog, otolaryngolog, specjalista chorób płuc, radiodiagnosta, stomatolog. Ponadto areszt zapewnia również konsultacje specjalistów z dziedziny: urologii, laryngologii, neurologii, pulmonologii, dermatologii, torakochirurgii, ginekologii, internisty.

W skład średniego personelu medycznego wchodzi 27 pielęgniarek i 5 pielęgniarzy.

Kompleks pomieszczeń szpitala znajduje się w pawilonie B aresztu. Pomieszczenia i urządzenia działu wykonującego działalność leczniczą dla osób pozbawionych wolności są urządzone i wyposażone zgodnie z obowiązującymi przepisami.

W jednostce wyodrębniono również ambulatoria na oddziałach mieszkalnych: II, III, IV i V, w których funkcjonują gabinety lekarza ogólnego. Gabinet stomatologiczny wyodrębniono w ambulatorium oddziału III.

Uwagę wizytujących zwrócił fakt, że w pomieszczeniu do przeprowadzania gastrokopii na oddziale chirurgii umieszczono kamerę telewizji przemysłowej. W związku z tym, iż taki stan rzeczy narusza prawo pacjentów do intymności w trakcie badania lekarskiego, przedstawiciele KMP zalecają usunięcie kamery z wymienionego pomieszczenia.

Przedstawiciele mechanizmu uzyskali w trakcie rozmów indywidualnych informacje, że badania lekarskie zasadniczo odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z obowiązującym wówczas art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich była niezgodna z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niezgodność przywołanego przepisu z Konstytucją RP (sygn. akt K22/10). W związku z wyrokiem Trybunału, od dnia 26 marca 2015 r. znowelizowany kodeks karny wykonawczy jako zasadę przyjmuje badanie skazanego bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. W art. 115 § 8 k.k.w. przyjęto bowiem, iż skazanemu innemu niż określony w § 7a świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Wizytujący zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi taką potrzebę.

8. Warunki bytowe

Osadzeni zakwaterowani są w dwóch pawilonach mieszkalnych, oznaczonych literami A i B. Wyodrębniono 158 cel mieszkalnych, w tym: 58 cel dwu-, 33 cele trzy-, 18 cel cztero-, 16 cel pięcio-, 14 cel sześć-, 8 cel siedmio-, 13 cel dziewięć- oraz 2 cele dziesięcioosobowe. Jednostka posiada 3 pomieszczenia zakwaterowania dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych: celę nr 130, znajdującą się w oddziale II pawilonu zakwaterowania osadzonych oraz sale chorych nr 20 i 87 w oddziałach szpitalnych budynku administracyjno – szpitalnego.

W opinii ekspertów KMP, cele przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością nie spełniają warunków dostępności dla tych osób. Wizytując

celę nr 130, o pojemności 4 osób (w tym 1 niepełnosprawna), zwrócono uwagę na następujące nieprawidłowości:

- nieodpowiedni (10% nachylenia na długości 60 cm) kąt nachylenia wejścia do celi, mogący sprawiać problemy osobom poruszającym się na wózkach;
- niewystarczającą przestrzeń manewrową przy łóżku, która wynosi 124 cm x 200 cm, podczas gdy prawidłowa powierzchnia to min. 150 cm na 150 cm;
- brak regulacji wysokości łóżka;
- niedostępny z łóżka system przyzywowy – umieszczony przy drzwiach;
- niewłaściwą wysokość barierek umieszczonych obok muszli klozetowej (80 cm – 85 cm, podczas gdy prawidłowa wartość to 70 – 85 cm);
- zbyt małą przestrzeń manewrową przed muszlą klozetową (122 – 200 cm, w sytuacji gdy powinno być 150 na 150 cm);
- brak możliwości otwarcia okna w toalecie z wysokości wózka.

Odnośnie sali chorych nr 87, o pojemności 4 osób, usytuowanej na terenie oddziału psychiatrii sądowej, eksperci KMP zwracają uwagę na następujące kwestie:

- niewystarczającą przestrzeń manewrową przy łóżkach (od 50 cm do 125 cm na 200 cm - prawidłowa powierzchnia to min. 150 cm na 150 cm);
- brak regulacji wysokości łóżka;
- brak możliwości otwarcia okna przez osobę poruszającą się na wózku (okno usytuowane na wysokości 156 cm, klamka 56 cm w głębi - za kratą);
- niedostępność z łóżka przycisku sygnalizacji przyzywowej, który umieszczony jest przy drzwiach, podczas gdy powinien znajdować się przy łóżku oraz umieszczenie go na nieodpowiedniej wysokości (144 cm, podczas gdy prawidłowa wysokość to 120 cm);
- przymocowanie na stałe do podłogi taboretu przy stole - taboret ten uniemożliwia dostęp do stołu osobom poruszającym się na wózkach;
- łatwego zsuwania się z szyn drzwi do toalety;
- zbyt niskiego usytuowania muszli ustępowej (41 cm - wartość prawidłowa min. 45 cm)
- zamontowanie na stałe barierek utrudniających dostęp do muszli klozetowej;
- braku jednouchwytowej baterii umywalkowej dogodnej dla osób ze słabszymi rękami;
- braku w toalecie instalacji przyzywowej dostępnej z każdej wysokości;

- braku siedziska pod prysznicem (zastosowano wózek kąpielowy, używany także jako wózek transportowy);

- luźnej barierki pod prysznicem.

W ocenie wizytujących, poruszanie się po obiekcie jest utrudnione dla osób z niepełnosprawnością ruchową, w szczególności poruszających się na wózkach. Część drzwi na terenie obiektu jest węższa niż 90 cm. Dotyczy to również drzwi do gabinetów lekarskich, gabinetów psychologicznych i innych pomieszczeń wspólnych. Przemieszczanie się między piętrami osób poruszających się na wózkach następuje przy użyciu dźwigu towarowo – osobowego. W 2014 r. został zainstalowany schodołaz. Z informacji uzyskanej od dyrektora jednostki wynika, że planowana jest przebudowa klatki schodowej od strony dziedzińca oraz zakup platformy schodowej.

W Areszcie Śledczym w Krakowie wyodrębniono jeden plac spacerowy dedykowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Można się do niego dostać z bloku B. Osoby przebywające w bloku A nie mają możliwości dostępu do placu spacerowego bez konieczności pokonywania barier architektonicznych. Drzwi prowadzące na plac spacerowy mają szerokość 84 cm (prawidłowa szerokość to min. 90 cm). Powierzchnia placu jest nierówna. Na terenie placu nie zastosowano żadnych udogodnień. Umieszczonych tam ławek nie można uznać za odpowiednie dla osób niepełnosprawnych, powinny one mieć wysokość 45–55 cm oraz posiadać oparcia dla pleców i rąk.

Do sali widzeń z każdej strony prowadzą schody. Wizytujący stwierdzili brak udogodnień dla osób z niepełnosprawnością ruchową w komunikacji pionowej. W szczególności uwagę ekspertów KMP zwrócił brak odpowiedniego skonstrastowania (np. przez naklejenie taśmy) krawędzi stopni schodów. Odnotowano również występowanie zbyt wąskich ciągów komunikacyjnych (przewężenia do 53 cm), dodatkowo przewężonych przez krzesła, w związku z czym można uznać, iż osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą mieć uniemożliwione lub znacznie utrudnione widzenie. Podkreślenia wymaga jednak, że w dniach wizytacji trwał remont sali widzeń, w zakres którego wchodzi m.in. dostosowanie przejść oraz wydzielenie toalety spełniającej potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

Korytarz przy celi dla osób z niepełnosprawnością jest odpowiednio szeroki i pozbawiony barier architektonicznych.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W ocenie pracowników BRPO należy zapewnić takie warunki w celi oraz w pozostałych miejscach, aby osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego mogła z niej korzystać oraz samodzielnie docierać do pomieszczeń dla niej również przeznaczonych.

Samochód Służby Więziennej, którym wożeni są osadzeni, nie został wyposażony w urządzenia umożliwiające unieruchomienie wózka inwalidzkiego podczas transportu osoby poruszającej się przy jego użyciu. Dyrektor Generalny Służby Więziennej, w odpowiedzi na wystąpienie generalne RPO z dnia 21 maja 2015 r. wskazał, że, w razie konieczności przetransportowania takiej osoby, jednostki penitencjarne w większości przypadków korzystają z pojazdów sanitarnych, posiadających możliwość przewożenia osób w pozycji poziomej lub decydują się na zakup usługi specjalistycznego transportu medycznego od firm zewnętrznych. W związku z powyższym, pracownicy BRPO zwracają się do dyrektora aresztu z prośbą o wskazanie działań podejmowanych przez administrację jednostki w razie konieczności transportu osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Dla potrzeb osób z niepełnosprawnością zakupiono: 2 wózki inwalidzkie, 2 balkoniki, 16 kul łokciowych. Osadzonym, którzy przybywają do jednostki z własnym sprzętem rehabilitacyjnym pozwala się na jego posiadanie i wykorzystywanie.

Inne problemy dotyczące warunków bytowych, niezwiązane z problematyką niepełnosprawności, opisane zostały w pkt. 12.

9. Zatrudnienie

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, nie zorganizowano miejsc pracy dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim i osób o innym charakterze niepełnosprawności. Nie ma też żadnych planów w tym zakresie. Z informacji udzielonych wizytującym wynika, że przebywający w jednostce skazani niepełnosprawni nie byli zatrudniani.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na to, że osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp do pracy jak osoby sprawne, a jedyną ewentualną barierą w tym

zakresie może być orzeczenie lekarskie niedopuszczające do pracy na konkretnym stanowisku, proponowanym przez jednostkę penitencjarną.

10. Personel

Według przedstawionych wizytującym informacji, wszyscy funkcjonariusze działów: ochrony i penitencjarnego posiadają odpowiednie do pełnionych funkcji kwalifikacje i pogłębiają wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych.

Spośród szkoleń zorganizowanych dla funkcjonariuszy działu penitencjarnego wymienić należy szkolenia: „Sytuacja osób niepełnosprawnych w izolacji penitencjarnej, odbywanie kary w systemie terapeutycznym”, „Szkolenie z zakresu zarządzania stresem”, „Redukcja stresu personelu Służby Więziennej”, „Kształtowanie umiejętności społecznych – warsztaty asertywności”, „Kurs negocjatorów”, „Przeciwdziałanie agresji”, „Realizacja szkoleń kadry SW podnoszących kwalifikacje zawodowe w celu zapewnienia właściwego poziomu stosowania kary pozbawienia wolności zgodnie z międzynarodowymi zasadami praw człowieka”.

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają przedstawioną ofertę szkoleniową. Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszego zabezpieczenia przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

11. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki. Każdy osadzony ma możliwość uczestniczyć we mszy świętej, która odbywa się w kaplicy aresztu, codziennie. Dodatkowo organizowane są też msze przy obowiązujących w danym roku świętach katolickich, jak również spowiedź. Jest też możliwość odbycia posługi indywidualnej z księdzem kapelanem, przedstawicielami Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego lub z przedstawicielami Świadków Jehowy. Uczestnictwo w posługach jest dobrowolne.

Ponieważ jeden z osadzonych niepełnosprawnych zwrócił uwagę wizytujących iż nie otrzymał żadnych informacji na temat możliwości odbywania praktyk religijnych, wizytujący zalecają informowanie wszystkich osadzonych o sposobie ich organizacji oraz możliwości udziału w nich na terenie jednostki.

12. Problemy ujawnione w trakcie wizytacji, niezwiązane z kwestią niepełnosprawności osadzonych

12.1 Jak już wspomniano wyżej, osoby pozbawione wolności pozytywnie wypowiadały się na temat sposobu traktowania ich przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wyjątek w tym zakresie stanowi zgłoszony przez osadzonych niewłaściwy i wulgarny sposób traktowania ich przez jednego z funkcjonariuszy który, według ich słów, wielokrotnie zwraca się do nich w ten sposób. Reprezentanci KMP zwracają zatem uwagę, że personel aresztu jest zobowiązany do traktowania osadzonych w sposób nie urągający ich godności osobistej. W trakcie rozmowy podsumowującej wizytację, po zwróceniu uwagi dyrektora jednostki na powyższą kwestię przez pracowników Biura RPO, zobowiązał się on do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego w tej sprawie.

12.2 Ustalenia wizytujących dotyczące prawa do informacji, pozwalają na sformułowanie kilku zastrzeżeń.

W trakcie wizytacji wybranych pomieszczeń aresztu, ujawniono pojedyncze przypadki braku regulaminu zarządzenia w sprawie porządku wewnętrznego w celach. Informacje tę zgłosiły m. in. kobiety osadzone w celi przejściowej. Po zgłoszeniu tego faktu dyrektorowi jednostki, tekst dokumentu został doręczony do celi przez funkcjonariuszy. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają podjęcie czynności mających na celu każdorazowe zapewnianie dostępu osadzonych we wszystkich celach do treści porządku wewnętrznego.

Niektórzy z rozmówców zwracali również uwagę przedstawicieli KMP na to, iż nie zostali poinformowani o możliwości kontaktu z osobami z zewnątrz przy użyciu komunikatora Skype. Pracownicy Biura RPO zalecają bieżące informowanie o możliwości przeprowadzania rozmów w wymienionej formie.

12.3 W zakresie prawa osadzonych do kontaktu ze światem zewnętrznym, wizytujący zwrócili uwagę na następujące kwestie:

W dniach wizytacji osoby tymczasowo aresztowane nie mogły korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi obrońcami. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym prawo do korzystania z aparatu telefonicznego mieli tylko skazani i ukarani. Zdaniem wizytujących całkowity zakaz

prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych wynikający z art. 217c k.k.w. stał w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Sprzecznosc ta, na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, została stwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 25 listopada 2014 r. (sygn. K 54/13). W związku z wymienionym wyrokiem, w obowiązującej od dnia 1 lipca 2015 r. nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego, w art. 217c umożliwiono tymczasowo aresztowanym korzystanie z aparatu telefonicznego, za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje.

Widzenia dla osób tymczasowo aresztowanych odbywają się w poniedziałki i soboty, natomiast widzenia dla osób skazanych – w poniedziałki, czwartki, piątki i niedziele. Należy zauważyć, że porządek wewnętrzny aresztu nie reguluje zasad widzeń w dni ustawowo wolne od pracy i święta. Należy zwrócić uwagę, że w dniu 26 marca 2013 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich skierował do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wystąpienie w sprawie umożliwienia widzeń zarówno w dni świąteczne, jak i inne dni, ustawowo wolne od pracy (dot. RPO-701427-VII-720.5/12/DK). W ocenie Rzecznika bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkających w pobliżu członków rodzin. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 K.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższym jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469)]. W tej mierze warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne: *władze więzienne winny pomagać więźniom w utrzymaniu odpowiedniego kontaktu ze światem zewnętrznym oraz zapewniać im w tym celu odpowiednie wsparcie materialne* (Reguła 24.1). W dniu 25 kwietnia 2013 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej zgodził się z Rzecznikiem w tej sprawie (dot. BDG-70-38/13/431), a następnie wystosował do dyrektorów wszystkich jednostek penitencjarnych polecenie wyznaczenia w porządkach wewnętrznych dni widzeń, które będą realizowane w ważne

dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy. Wobec powyższego pracownicy BRPO zalecają umożliwienie realizacji widzeń osadzonych również w inne dni świąteczne oraz w dni ustawowo wolne od pracy, a także zmianę treści porządku wewnętrznego w tym zakresie.

12.4. Zastrzeżenia przedstawicieli mechanizmu dotyczące kwestii bytowych osadzonych.

W areszcie znajdują się 2 cele 10-osobowe. Pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim ze standardów międzynarodowych należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na*

skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji. Również zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984) stanowiąc: *Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi zaspokojenie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach* (Reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. Przedstawiciele KMP w pełni podzielają stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreślają potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 10 osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności zaspokojenie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypadła jedna toaleta na 2-3 osoby, w innej zaś jedna na 10 osadzonych.

W części cel stwierdzono niezabudowane w pełni kąpiki sanitarne. Dyrektor jednostki poinformował wizytujących, że jednostka dąży do zabudowania kąpoków we wszystkich celach (w roku 2014 dokonano zabudowy 15 kąpoków). Przedstawiciele KMP zalecają kontynuację tych prac, aż do zabudowania kąpoków sanitarnych we wszystkich celach jednostki.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Krakowie:

1. zapewnienie dostępności miejsc i urządzeń aresztu osobom niepełnosprawnym, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w pkt 8 raportu;
2. w przypadku osadzenia osób niesłyszących i niedosłyszących, wskazane jest zapewnienie im możliwości skorzystania z systemu wspomaganie słuchu

(w przypadku korzystania przez nich z odpowiednich aparatów słuchowych) oraz zapewnienie dostępności tłumacza polskiego języka migowego;

3. uzupełnienie Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego aresztu o wskazane w pkt 3 kwestie dotyczące ewakuacji osób z niepełnosprawnością;

4. zabudowę kąpoków sanitarnych we wszystkich celach;

5. zmniejszenie pojemności celi 10-osobowej;

6. bieżące uzupełnianie brakujących w celach porządków wewnętrznych;

7. respektowanie prawa osób aresztowanych do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym;

8. przeprowadzanie badań lekarskich osób pozbawionych wolności w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej nie wykonujących zawodu medycznego wyłącznie na wyraźne życzenie lekarza;

9. uzupełnienie strony internetowej o informacje wskazane w pkt. 5 raportu;

10. uzupełnienie zasobów bibliotecznych jednostki o książki w wersji audio;

11. wyposażenie przynajmniej jednego stanowiska komputerowego w programy ułatwiające odczyt ekranu osobom niewidomym lub słabowidzącym;

12. wyznaczenie w porządku wewnętrznym jednostki dni widzeń w dni świąteczne, niezależnie od obrządku religijnego;

13. informowanie wszystkich osadzonych o możliwości uczestnictwa w obrzędach religijnych.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie

1. uwzględnienie wymienionych w niniejszym Raporcie potrzeb, poprzez przyznanie środków finansowych niezbędnych do realizacji zaleceń dotyczących koniecznych modernizacji, uzupełnienia wyposażenia oraz szkoleń personelu;